

Psychosexuální aspekty migrace

Daniel Štrobl

psycholog

Abstrakt

Současná Evropa čelí vlně migrace zejména se zemí sunnitského islámu. Současně s touto situací se objevují ve zvýšené míře sexuální útoky ze strany žadatelů o azyl. Příspěvek přináší stručný nástin toho, jak celé situaci porozumět. Autor odlišuje islám a islámskou tradici a zevrubně sleduje specifické postavení žen a smysl řady omezujících pravidel v zemích, odkud žadatelé o azyl zpravidla přicházejí. Zavedené tradiční zvyky pak podrobuje hlubšímu psychologickému zkoumání a vyvozuje z nich specifické postavení obou pohlaví, výsledný postoj mužů k ženám a k vlastní sexualitě, což vede k tomu, že za sexuální chování muže nese odpovědnost žena. To nutně směřuje k sexualizovanému násilí zaměřenému zejména vůči evropským ženám, které žijí v jiné tradici a odpovědnost za sexuální chování mužů necítí.

Klíčová slova: Sexualizované násilí, migrace, islám

Dámy a pánové

Vím, že statistika je zpravidla nuda, přesto mi dovoluňte zahájit můj příspěvek několika čísly. V roce 1975, kdy švédský parlament rozhodl, že země je multikulturní, byla populace této země 8 208 442. Do roku 2014 činil nárůst 18 procent, přičemž většinu těchto lidí tvořili imigranti a jejich děti, neboť porodnost švédských žen je v průměru 1,92 dítěte na matku. V roce 2014 podle Úřadu pro drogy a kriminalitu při OSN (United Nations Office on Drugs and Crime) narostl počet znásilnění od roku 1975 o 1472 procent! Švédsko se tak ocitlo na druhém místě seznamu zemí, kde hrozí znásilnění, hned za jihoafrickým Lesotho.

Gatestone Institute - konzervativní think-tank spočítal sexuální napadení migranty v Rakousku. V lednu 2016 došlo k sexuálnímu násilí ze strany azylantů ve dnech 1., 10., 16., 23. a 26. V únoru pak 3., 4., 6., 8., 11., 14., 22. a 25. V březnu 6., 8., 12., 21. a 24. V dubnu pak 13., 15., 20., 21., 22. dvakrát, 24., 25., a 29. Jak jsem avizoval, čísla jsou nuda, přesto mi tento stručný výsek poslouží k tomu, abych předem sdělil, že nebudu dokazovat, zda s příchodem migrantů ze zemí předního, středního východu a Afriky, tedy zejména z oblastí sunnitské odnože islámské tradice vzroste sexualizované násilí. Výše zmíněné statistiky berte prosím jako ilustraci a pokud máte stále pochybnosti, v pořádku, ale pak se obraťte spíše na sociology. Já tuto dokazovací část vědomě přeskočím a budu se věnovat zamyšlení nad příčinami tohoto jevu.

Sexuální pud je velmi mocná a svébytná síla, která prochází naším životem mnohem více, než je na první pohled zřejmé a než bychom si možná občas přáli. Jakýkoli pud je hraniční pojem, jenž spojuje naši fysis a psyché. Fysis není závislá na kultuře, avšak psyché, jež je zdrojem našeho chování a počínání ve prospěch uspokojení pudových přání naopak z kultury vyrůstá. Odbýt společensky nepřijatelné sexuální chování imigrantů ze zemí předního východu a severní Afriky poukazem na to, že jakékoli výstřelky jsou pouze aktem deviantních, či sexuálně deprivovaných jedinců, kteří žijí i v našich zeměpisných šířkách, je tedy nevědecké. Podobně liché jsou poukazy na Korán, a obsáhlé citace z něj, jež mají dokázat, že postoj mužů k ženám je úctyhodný a vzájemně respektující. Nejde o to, že by snad tyto pasáže v Koránu nebyly, ale o fakt, že to v konečném důsledku není vůbec podstatné. Dovolte mi malý příměr. Představte si, že jste muslim, který chce pochopit chování Italů či Švédů. Inu vezmete si Bibli a s překvapením zjišťujete, že pro jejich pochopení vám Bible příliš k užitku není, přestože se prohlašují za křesťany. O všeočistující svátosti zpovědní vlastní katolíkům se nedozvíte nic, stejně jako o ženách farářkách u protestantů. Nepochopíte, proč byl upálen Giordano Bruno. Čtete dál a s nemenším údivem marně hledáte explicitní zdůvodnění toho, proč u nás slavíme Vánoce 24. prosince a proč na Velikonoce šleháme ženy pomlázkou. A tak se obrátíte s dotazy na nějakého našince, který vám trpělivě vysvětlí, že za drtivou většinou našeho tzv. z křesťanství vzešlého chování nestojí Bible, ale křesťanská, případně katolická, respektive protestantská tradice a dokonce, že zde hrají roli i předkřesťanské, pohanské vlivy. Nu a tradice není nic jiného než kultura. Proto pro pochopení psychosexuálních aspektů migrace ze zemí blízkého a středního Východu, případně severní Afriky je nutné sledovat nikoli teologické pozadí, ale to, jak je v této oblasti světa sexualita vnímána a zakoušena, jaké chování z této tradice lze očekávat a konečně, jaké jsou vědomé, ale zejména pak nevědomé se sexualitou související mentální reprezentace.

Nyní se podívejme na postavení mužů a žen v oblasti zejména sunnitského islámu. Žena obvykle nepracuje a věnuje se rodině. Nemůže získat vysoké postavení ve firmě ani v politice. Z psychoanalytického hlediska je obzvláště výmluvné, že v Saudské Arábii nesmějí ženy řídit automobil a to ani cizinky. Obecně platí, že v rodinném kruhu náleží vedoucí úloha muži a muslimská rodina je patriarchální a patrilineární (rodina se vyznačuje výrazně dominantním postavením otce, privilegia a majetek se dědí v otcovské linii, proto děti náleží primárně otci). Šarí'a vymezuje mužům a ženám různá práva a povinnosti, které se týkají třeba sňatku, dědictví, trestů, rozvodů apod. Zabývat se jimi dopodrobna není předmětem tohoto příspěvku, avšak obecně lze říci, že muži mají více práv ve vztahu k ženám, ženy naopak více povinností. Nicméně je třeba zmínit, že mužskou roli provází nutnost plně zajistit materiální péči o manželku a děti. Pravdou však je, že dominantní postavení muže v rodině se více projevuje na veřejnosti, při vystupování oficiálnějším rázu, v soukromí se však leckdy vliv ženy - manželky projevuje silněji. Arabské přísloví praví: Člověk (muž) ustupuje, když je moudrý, nebo když je ženatý. Vliv ženy narůstá s počtem odrozených dětí a pro syny je matka mnohdy stejně silnou a nezpochybnitelnou autoritou, jako otec. Matka je hodna úcty, obdivu a poslušnosti.

Zvykové právo určuje i patrně nejvýraznější zvyk a hlavní identifikační znak muslimek, kterým je zahalování žen. Samotný postoj k míře zahalování je v islámském světě rozporuplný, zahalování se tak výrazně liší a nabývá různých podob (burka, čádor, niqáb, hidžáb). Dle klasického islámského myšlení zahalování slouží emancipaci a předcházení sexuálnímu obtěžování. Žena tak má možnost nebýt vnímána jako sexuální objekt, ale být hodnocena pouze na základě svých

schopností. Velké procento muslimských žen proto nosí šátek jako znak svojí cudnosti a neposkvrněnosti, a tedy asexuálnosti tzn. z podobných důvodů, jako nosí pokrývku vlasů řádové sestry v křesťanství.

Pro pochopení sexualizovaného chování migrantů je pak nutné zmínit ženskou obřízku. Jedná se o velmi zakořeněný zvyk, který je široce praktikován v rovníkové Africe, Egyptě, Etiopii a Somálsku, kde je obřízka s islámem spojována. Jedním z rozšířených výkladů výroku Muhammada je, že zatímco mužská obřízka je povinná, tak ženská obřízka je povolena. Ženská obřízka existovala nepochybně ještě před Islámem a ten jí pouze přijal podobně, jako jsme my inkorporovali do křesťanství některé pohanské tradice. Ženská obřízka má ženu zbavit její touhy a radosti ze sexu. Napříště budou její pohlavní orgány určeny jen k plození a rození dětí.

Konečně důležitým fenoménem jsou pak tzv. vraždy ze cti, které jsou problémem především v Afghánistánu, Pákistánu, Turecku, stejně tak v rámci muslimských komunit mj. v Německu a Rakousku. Kladou si za cíl očistit pošpinění rodinné cti a obvykle se týkají odčinění mimomanželského pohlavního styku dcery. Není třeba dodávat, že zavražděna je dcera, nikoli ten, kdo ji „pošpinil“ a vykonavatelé jsou pak zpravidla otec s bratry za tichého či veřejného souhlasu matky. Ti všichni tedy cítí, že na nich ona špína ulpěla a proto zabíjí.

Podtrhneme-li a sečteme výše řečené, vyjde nám, že svobodná dívka je zcela pod vlivem rodiny a to jak otce a matky, tak případně bratrů. V tradiční islámské kultuře jsou sňatky domlouvány a neposkvrněné panenství je zcela zásadní. Muž tedy svou manželku opravdu poznává až o svatební noci, avšak než k ní dojde, musí dokázat, že se o svou nastávající dokáže finančně postarat. Mladý muž či dívka tedy nemají technicky vzato možnost běžného sexuálního života. Dívka, jež by souložila před svatbou, by byla zcela zavržena, a jak již bylo řečeno, třeba i zavražděna. Muž sice může mít předmanželský styk, otázka je však s kým? Na svou sexualitu nemá svobodná žena právo a žádná pak nesmí jako sexuální objekt působit, aby nedráždila muže. Celý zvyk zahalování dostal v okamžiku, kdy se z možnosti nebýt vnímána jako sexuální objekt, stal příkaz, jenž stráží, a trestají muži, zcela jiný obsah. Zahalování slouží k zakrytí všeho, co by pro muže mohlo být atrahující a dráždilo tak jeho libido. Nezahalená žena tedy přebírá odpovědnost za sexuální ataky a muž má na ně v takovém případě právo. Sexualita tak, jak je vnímána běžnými vyznavači především sunnitského typu islámu, jenž je doma zejména na Předním východě a v severní Africe, prakticky neumožňuje její přirozené vybití a generuje velké množství mladých mužů a žen, kteří sexuálně nežijí.

Nemusíme žít v religiózně fundamentalistickém prostředí, abychom nebyli ohroženi tím, že si z našeho dětství a raného mládí odneseme představu, že sex je něco špatného, špinavého, odsouzeníhodného. Toto pojetí sexu je běžným výsledkem oidipské situace. Ta totiž spojuje sexualitu s incestem a to skutečně prakticky každá společnost odmítá. Správné řešení v oidipské situaci neexistuje. Buď se podrobíme požadavkům prostředí, což tím, jak tyto imperativy internalizujeme, nás vrhne do náruče neurotických pocitů viny a úzkosti, nebo se jim podvolíme, ale pak překročíme veškerá tabu. Stejný problém musí řešit lidé na celém světě, přičemž odlišnosti lze najít toliko ve způsobech, jak se ta která kultura s daným problémem vypořádá, nikoli v problému samém. Jedním z častých způsobů vyrovnání se s nepřijatelnými požadavky libida, je jeho rozdělení na něžné – tedy žádoucí a smyslné – tedy zakázané. Sigmund Freud uvádí, že kořenem nepřátelství a opovržení muže ženou je dvojznačný předoidipický vztah k jeho matce. Ta je panensky čistá, vznešená, bezpohlavní svěťice, a zároveň „děvka“, protože už dlouho předtím než se narodil, mu byla nevěrná /s jeho otcem/¹. I u nás má mnoho mužů tendenci oddělovat od sebe prvky idealizace a pudu, a připisovat je odlišným ženám, tzn. dichotomicky rozlišovat mezi ženou, která je „pannou“/“světící“, a tou, která je „děvkou“.

Freud sám k tomu říkal: *„Každý podobně postižený muž má specifický způsob, jak se vypořádat s "nechutnou sexualitou". A devalvace části ženského pokolení (z velké části se jedná o takové, které o něho neměly zájem) na děvky je způsob, který velmi šetří mužské ego. Pak je v pořádku být naštvaný, hrubý a sprostý. Je v pořádku nadávat na některé ženy, že jsou slepice a jiným zase do kurev. Co na tom, že jsem občas nepříjemný i na své blízké, kteří s tím nemají nic společného? Hlavně že sám se sebou nemusím nic dělat.“*²

Zatímco smyslný proud, který by se dal nazvat chtíčem, směřuje k okamžitému sobeckému uspokojení a zahrnuje různé perverzní složky, něžný proud je směsí obdivu, pozornosti a péče k milovanému objektu. Rozdělení na dvě části je vlastně obranou před onou smyslností, která děsí. Svým způsobem tento obranný proces odpovídá procesu štěpení popsaného Melanií Kleinovou. Štěpení (splitting) označuje děj, který je jednak charakteristický pro časnou vývojovou fázi

¹ Sayers, Janet. 1999. *Matky psychoanalýzy*. Praha: Triton.

² Freud, S.: *Spisy z let 1925 -1931, Psychoanalytické nakladatelství, Praha 2007*

(paranoidně schizoidní pozici), jednak pro stavy, které jsou spojeny s fixací na této vývojové fázi nebo s regresí na tuto vývojovou úroveň. Charakteristickou je převaha organizace zkušenosti podle hranice dobré/špatné resp. gratifikující/frustrující a ještě spíše uklidňující a naplňující blahem/ohrožující a naplňující děsem s nepevnou nebo až nepřítomnou hranicí Já a Ty (Self - non Self, případně Self a objekt). V každém případě jde však o projekci, kdy dyáda světice/děvka pouze odráží různé aspekty mužova Self a jak se ukáže později, právě v případě muslimských mužů není zcela jasné, kde končí jejich Self a začíná ženský objekt. Kontakt se světící je sice sexuálně frustrující, ale jinak potvrzující mužovu čistotu a morální integritu. Na druhou stranu sblížení s děvkou dává možnost vybití pudových přání, dosažení slasti, avšak za cenu značných pocitů viny. Těm je však třeba se za každou cenu vyhnout. Způsobů jak toho dosáhnout je řada a vidíme je kolem sebe. Jednou z možností je jakýsi kompromis, v jejichž tvorbě je naše Já mistr - ona děvka je někdo, ke komu se nijak emočně nepřiblížím a slast, kterou jsem získal, jí vrátím materiálně. Tím se nejen zbavím pocitu dluhu, ale navíc jí tím ještě ponížím. Zde si připomeňme povinnost sunnitských mužů svou ženu materiálně zabezpečit. Další variantou je, že ony děvky budu vidět v těch ženách, které jsou mi zcela cizí, přičemž etnická, národnostní či jazyková odlišnost tento proces velmi usnadní. A tak i u nás se můžeme setkat s častým pohrdavým postojem k Ukrajinkám nebo Vietnamkám, případně zde lze zahlédnout prostor pro pochopení sexuální turistiky. Konečně třetí, nikoli však poslední možnost, jak se zbavit pudových tlaků, je ženy-děvky zcela zničit. Vychází se zde z přesvědčení, že za pudová přání a nemravné myšlenky nenese odpovědnost muž, ale žena. Pokud nebudou ony děvky, nebude ani hříchu u mužů. Zde leží mj. vysvětlení čarodějnických procesů na pozadí Mariánského kultu. Přinášet příklady tohoto procesu z Islámských zemí je, myslím, nošením dříví do lesa.

Podíváme-li se nyní na soubor pravidel, jimž se především nevdané ženy musí dle islámské tradice řídit, a spojíme je se znalostí výše zmíněného psychoanalytického výkladu, rázem si nemůžeme nevšimnout, že vše nasvědčuje tomu, že žena je v očích tradičních sunnitských muslimů právě ona děvka. Žena je odpovědná za svedení. Proto jí v řadě zemí čeká logicky trest za znásilnění. Žena má povinnost učinit vše, aby nikterak neprovovala mužovo libido. Musí zahalit nejen veškeré sekundární pohlavní znaky, ale mnohdy doslova vše, neboť žena je hříšná a pro muže nebezpečná ze své podstaty. Mladí muži vyrostlí v tradiční islámské kultuře jsou de-facto od svého narození předurčeni k těžkému vnitřnímu konfliktu. Jsou obklopeni zpravidla dominantním otcem a neméně zásadovou matkou. Oidipický konflikt proběhne tedy zcela vytěsněn s tím, že dominantní otec a odmítající asexuální matka přivodí silný pocit viny a kastráční úzkost. V dalších letech si pak chlapci všimnou, jak odlišný přístup je praktikován k bratrům a sestrám. Nemohou nevidět, že v jejich okolí jsou dívky zahalovány často dlouho před tím, než se začnou měnit v ženy. Ve škole se s dívkami přestává potkávat a svět chlapců a děvčat se postupně odděluje. To vše logicky způsobí, že takovíto mladíci dojdou k závěru, že sex je něco nesmírně záhadného a tajemného a současně patrně ohavného a že je to silně navázáno na ženy, od nichž byl společností a rodinou raději oddělen, aby zůstal čistý. Poznání pravého stavu věcí a vytvoření si jakéhosi samozřejmého postoje k sexualitě své i druhých, jež by byl prostý předsudků a řady nevědomých fantazií, je tak prakticky vyloučen. Pokud není možné sexualitu přirozeně vybit a muž nemá současně možnost své libido uspokojit jinak – například kreativitou, sportem, atd. nastupuje na její místo agrese. Ženy kolem tradičního muslima jsou zakázané bytosti, jichž se nesmí dotýkat, dokonce si je ani prohlížet. Tím pochopitelně jeho zájem o ně ještě více stoupne, ale současně se začnou tvořit devalvující, agresivní a mnohdy až sadistické fantazie, neboť ony nedostupné ženy jsou v myšlení mužů právě onou příčnou, proč se cítí frustrováni, proč mají úzkosti. Ženy jsou devalvovány na pouhé objekty. Zahalování pak pouze posílí proces dehumanizace. Tomuto stavu by patrně rozuměl J. P. Sartre, který ve své fenomenologické úvaze řekl, že "Žena je ta věc s otvorem."

I v tradičním muslimském světě však najdeme světice. Ty jsou ale převážně v oblasti fantazií a nemají s reálnými ženami mnoho společného. Tak jak je pro pochopení naší kultury klíčové znát řeckou mytologii, pro pochopení kultury islámu jsou neocenitelným zdrojem příběhy Tisíce a jedné noci. Tato středověká arabská anonymní sbírka lidových pohádek, bajek, anekdot a dalších příběhů vznikala zhruba od 7. do 16. století. Hlavními postavami jsou král Šahriár a dívka jménem Šahrazád. Šahriár byl kdysi oklamán svou manželkou, která se v době jeho nepřítomnosti milovala se svými otroky. Nechal ji i otroky popravít a zanevřel na ženy, o kterých byl přesvědčen, že žádná z nich nevydrží být v manželství věrná. Oženil se proto každý den s jednou pannou, strávil s ní noc, zbavil ji panenství a ráno ji nechal popravít. Po třech letech tak nezbylo v jeho městě žádné děvče, se kterým by se mohl oženit. Když Šahriár nakázal svému vezírovi (Šahrazádinu otci) aby mu přivedl další dívku, poznala jeho dcera, že má starosti. Otec jí vše vypověděl a ona se nabídla, že se stane královnou další ženou. Požádala však krále, zdali mu večer smí vyprávět příběh. Šahriár souhlasil a tak Šahrazád vyprávěla králi po dobu tisíce a jedné noci příběhy, které byly tak dlouhé, že nikdy nekončily se

svítáním, přičemž král byl vždy zvědav na pokračování. Když Šahrazád své vyprávění, během kterého porodila králi tři syny, dokončila, nechal jí Šahrijár pro její moudrost, věrnost a lásku k němu na živu.

Právě v tomto dramatu můžeme zahlédnout onu dichotomii světice/děvka v naprosto krystalické podobě. Předchozí manželka krále byla děvka – souložila s otroky. Takové jsou všechny ženy, a proto, aby se u dalších manželek tento rys neprojevil, musely zemřít. Jen tak mohly zůstat čisté a král mohl žít v iluzi, že mu už do domu žádná děvka nevstoupí. Šahrazáda je světice. Se svým mužem souloží, plodí mu děti, je mu věrná a zcela oddaná. Na svého muže sice vyžrála jakousi lstí, ale zůstala při tom počestnou. To však za cenu naprostého odevzdání se a ztráty svobody.

Po tomto zevrubném přiblížení kulturních vzorců panujících v oblastech, odkud k nám imigranti nejčastěji proudí, budeme schopni lépe anticipovat potíže, ke kterým při kontaktu s naší kulturou nutně musí dojít a dochází. Postavení evropských mužů a žen je zásadně odlišné v mnoha rozměrech, avšak důležité jsou v tomto případě zejména dva. Předně naše kultura nenařizuje, aby se žena za svou sexualitu styděla, neboť tato není nijak špinavá. Jednoduše – ženy nechápe naše kultura ani jako děvky ale ani jako světice. A za druhé - za veškeré pocity, které muž v přítomnosti ženy prožívá, je odpovědný jen on sám. Příchozí muslim však očekává, že to bude žena, která jej bude chránit před tlakou jeho libida a převezme tedy odpovědnost za jeho chování. Jeho vlastní superego je tak externalizováno do ženy, čímž právě vzniká ona neostrá hranice mezi mužovým Self a ženským objektem. Muž de-facto v přítomnosti ženy regreduje a vztahuje se k ní jako k mateřskému objektu. Matka však musí být asexuální, a pokud není, pak se nejedná o matku-světici, ale o děvku. On sám se kontrolovat příliš nemusí, neboť je na ženě, aby skryla vše, co z ní onu děvku dělá. Pokud tato žena neučiní, on se k ní může a bude jako k děvce chovat. Když k tomuto faktu přičteme, že Evropanky jsou pro příchozího migranta cizinky, notabene nevěřící, je jasné, že jeho zábrany se ještě oslabí a ochota vnímat je jako plnohodnotné lidské bytosti nadále klesne, má-li ještě kam.

Dámy a pánové, nejsem přítelem politické korektnosti. To ostatně bylo nejspíše z mého příspěvku zřejmé. Politická korektnost mimo jiné brání svobodné výměně názorů a mnohdy dokonce inhibuje vědeckou práci. Přesto bych byl rád nikoli politicky, avšak v původním smyslu slova korektní. Je vždy diskutabilní, pokud se na jakoukoli skupinu jedinců díváme jako na homogenní masu. Migrace k nám nepřináší stejné jedince, jejichž psychosexuální postoje jsou vždy shodné s tím, co jsem popsal výše. Kultura však v mnoha ohledech definuje prostředí a prostředí pak stojí valnou měrou za tím, kým jsme a jací jsme. Tak jako kdekoli jinde na světě, i v islámských zemích jsou lidé více a méně konformní ke své kultuře a i zde to souvisí se vzděláním, rodinnou tradicí a dalšími vlivy, které měly na utváření jedince vliv. Bylo by tedy nemístné očekávat, že každý muslim činí za své sexuální chování odpovědnou ženu a ve všech Evropankách vidí děvky. Avšak vzhledem k faktu, že podstatná část příchozích jsou mladí muži na vrcholu své sexuální zralosti, frekvence vzdělaných jedinců je spíše nízká a konečně i s ohledem na dosud známé statistické údaje o nárůstu sexualizovaného násilí ze strany migrantů, je třeba počítat s tím, že tento problém bude v Evropě nejen nadále přítomný, ale s rostoucím počtem příchozích ze zmíněné oblasti bude spíše eskalovat.